

УДК 811.111'367:81'22:82-1(73)

О-54

Анастасія ОЛІМПСЬКА

СИНТАКСИЧНИЙ ПРОСТІР АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ У КОГНІТИВНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

У статті систематизовано наукові погляди на вивчення синтаксичного простору художніх текстів і обґрунтовано необхідність дослідження синтаксичного простору американських віршованих текстів у ракурсі лінгвокогнітивного підходу. Він уможлиблює виявлення тих засобів синтаксичної організації поетичних текстів, що визначають жанрову своєрідність американської поезії та відображають глибинні зрушення в сучасному американському художньому світобаченні.

Ключові слова: синтаксична конструкція, синтаксичний простір, синтаксична організація.

Постановка проблеми. Вагому роль в оновленні сучасного американського поетичного мовлення відіграв синтаксис, завдяки здатності його одиниць об'єктивувати зв'язки й відношення між фрагментами навколишнього світу. На місце шаблонного, "монотонного" синтаксису, не здатного передати специфіку нового художнього світосприйняття, приходить пластичний і рухливий, який відгукується на будь-які імпульси творчої уяви митців [20, 14]. Це послугувало поштовхом до дослідження у сучасних поетичних студіях синтаксису віршованого мовлення.

Вивчення синтаксичної будови американських віршованих текстів у когнітивно-синтаксичному аспекті **актуальне**, оскільки

уможливлює з'ясування механізмів формування елементів поетичного синтаксису як засобів естетичної об'єктивації одиницями мови й мовлення пізнавальної діяльності людини. Звернення до когнітивного аспекту важливе у плані подальшого вивчення синтаксису віршованого тексту за допомогою поєднання поняттєво-термінологічного апарату когнітивно-дискурсивної парадигми та більш традиційних лінгвістичних напрямів, лінгвістики та стилістики тексту зокрема.

Аналітичний огляд наукових розвідок із проблеми вивчення синтаксичного простору поетичних текстів дав змогу виокремити різні підходи до її розв'язання.

У контексті **формальної** поетики синтаксичний простір постає як закономірне чергування віршових рядків, які характеризуються єдністю та щільністю зв'язків (В.М. Жирмунський [16], Ю.М. Тинянов [38], Б.В. Томашевський [37], В.Б. Шкловський [41], Р.Й. Якобсон [42]). Основною синтаксичною одиницею поетичного тексту тут визнано художній прийом, який може реалізуватись як в окремих реченнях, так і у поетичному тексті загалом. Окреслення кола художніх прийомів як знаряддя художнього вираження й досягнення певних поетичних ефектів уможливлює визначення інструменталістської спрямованості дослідження синтаксису у формальній школі.

У **структурно-семіотичній поетиці** художній текст визначається як складна художньо-естетична система; аранжування його синтаксичного простору взаємодіє з семантикою твору (Б.М. Гаспаров [11], Ю.М. Лотман [21], Ц. Тодоров [36], Р.Й. Якобсон [42]). Основними одиницями синтаксичного рівня поетичного тексту визнаються слово, словосполучення та речення. Останні є не лише засобом упорядкування вірша, але й носіями значення, частковими знаками, які повністю розкривають свою смислову спроможність у контексті художнього твору [27, 282 – 283, 334].

У річищі **лінгвопоетики** розрив синтаксичних зв'язків наприкінці рядків – чинник ритміко-синтаксичного та семантичного зсувів (І.В. Арнольд [3], М.Л. Гаспаров [12], В.А. Кухаренко [20], В.П. Москвін [26], Н.П. Неборсіна [28], Л.І. Тимофєєв [35]). Вивчення синтаксису з позицій цього напрямку передусім спрямовано на аналіз речення як

елементарної одиниці тексту, яка може складатися з “актантів” (активних або пасивних) та предикатів (виражених прикметниками, іменниками, дієсловами) [36, 84 – 88]. Суттєвим внеском у дослідження синтаксичного рівня стало розмежування загальномовних та власне віршових законів, запропоноване представниками московсько-тартуської семіотичної школи. Якщо перші з них асоціюється з правилами упорядкування одиниць на всіх мовних рівнях: фонетичному, лексичному, граматичному й синтаксичному, то другі – зі специфічними обмеженнями, детермінованими відповідною характеристикою віршової структури (рима, метр, ритм, ідея та композиція твору) [21, 45 – 46]. Ці останні зумовлюють переструктурацію мовних ярусів відповідно до правил віршованого мовлення і на синтаксичному рівні найбільш яскраво простежуються в незвичних синтаксичних членуваннях (наприклад, анжамбеман, порушення порядку слів, відступ, пробіл). Провідним чинником, що спричиняє з’яву додаткових виражальних і смислових нюансів, вважають здатність синтаксичних конструкцій “зіставлятися й протиставлятися” у структурі поетичного тексту [21, 47, 49], реалізовану за допомогою різноманітних повторів, паралелізму, антитези, зміни порядку слів тощо [34, 26].

Лінгвосинергетика сфокусовує увагу дослідників на внутрішньо- та зовнішньосистемних властивостях художніх текстів, на позиційному аналізі елементів структури поетичного та прозового текстів, зокрема, на виявленні гармонійних центрів як сильних позицій вірша (І.В. Арнольд [3], Е.Т. Болдирєва [6], В.Г. Буданов [9], Н.В. Черемісіна [39]), на внутрішньосистемних відношеннях між одиницями, які координуються й самоорганізуються між собою (О.Ю. Корбут [18], Л.С. Піхтовнікова [29], Н.В. Черемісіна [39]), на виявленні точок відхилення у структурі тексту (біфуркацій, репелерів, флуктуацій), притягування (атракторів) та самоподібних новоутворень, фракталів (К.І. Белоусов [4], В.Г. Буданов [9], І.А. Герман [13], І.Ю. Моїсєєва [24], Г.Г. Москальчук та ін. [25]). Результати досліджень дали поштовх для розроблення лінгвістичних студій, присвячених аналізу ритміко-синтаксичної організації поетичного мовлення у річищі

нової синергетичної парадигми лінгвістики (Л.І. Белєхова [5], Г.Г. Москальчук [25], А.В. Стрільчук [34], Н.В. Шевельова-Гаркуша [40]).

Дослідження синтаксичних засобів поетичного тексту в руслі *когнітивної поетики* ґрунтується на положеннях стрижневих галузей когнітивної лінгвістики – когнітивної семантики та когнітивної граматики. Об'єднує різні відгалуження когнітивної граматики заперечення ідеї автономності синтаксичних елементів від їх семантичного наповнення. Роль основної синтаксичної одиниці виконує *синтаксична конструкція* – словосполучення або речення як двопланове утворення, що інкорпорує значення й формальні засоби його вираження [44, 497 – 498; 45, 83 – 84, 409]. Призначенням синтаксичної конструкції визнається структурація й символізація семантичного змісту [45, 11 – 12].

У руслі *когнітивно-дискурсивної* парадигми вивчення англомовного поетичного тексту здійснюється з урахуванням різних його аспектів. Так, сплеск наукового інтересу до теорії концептуальної метафори і концептуальної інтеграції стимулював вивчення образності поетичних текстів у когнітивному аспекті. Це уможливило виокремлення деяких когнітивних напрямів: лінгвокогнітивного та когнітивно-семіотичного.

Із позицій першого (лінгвокогнітивного) описано образний простір американської поезії (Л.І. Белєхова [5]), здійснено типологію поетичних образів (Л.І. Белєхова [5], О.С. Маріна [22], І.О. Малярєнко [23]), реконструйовано імлікативний та паремійний простори американської поезії ХХ століття (О.О. Проценко [15], І.С. Гулідова [31]). Когнітивно-семіотичний аспект уможливив визначення словесно-поетичного образу-символу та його їх типів (Т.Ю. Горчак [14]).

Об'єктом нашого розгляду став синтаксичний простір американських поетичних текстів, а *предметом* – засоби його оформлення.

Мета статті – визначити когнітивні чинники організації синтаксичного простору текстів англомовного поетичного дискурсу.

Сформульована мета передбачає вирішення таких завдань: 1) узагальнити наукові погляди на зміст поняття “синтаксичний простір” у віршованому мовленні; 2) обґрунтувати необхідність вивчення

синтаксичного простору сучасних американських віршів у когнітивному аспекті; 3) визначити складники синтаксичного простору текстів американської поезії.

Якщо образний простір висвітлено в усіх аспектах, то синтаксичний простір американських поетичних текстів ще не набув системного вивчення. У сучасній когнітивній лінгвістиці є окремі розвідки з вивчення ритміко-синтаксичної організації англомовних віршованих текстів у *лінгвосинергетичному аспекті* (А.В. Стрільчук [34], Н.В. Шевельова-Гаркуша [40]), досліджено способи і засоби синтаксичної організації американських та афро-американських поетичних текстів у *лінгвокультурному* та *лінгвокогнітивному аспектах* (А.В. Стрільчук [34], Н.В. Воробей [10]), з'ясовано особливості функціонування окремих синтаксичних конструкцій (імперативних, питальних) в американській поезії у *когнітивно-прагматичному аспекті* (Н.С. Алфьорова [2], О.В. Заболотська [17]).

Так, А.В. Стрільчук визначає *синтаксичний простір* поетичного тексту як одиницю макросинтаксису, синергетично-семіотичну систему, якій притаманна самоорганізація, тобто узгоджена взаємодія синтаксичних конструкцій, яка здійснюється без впливу зовнішнього чинника й зумовлена властивостями, закладеними в синтаксичному просторі поетичного тексту як такому [34, 84]. Передумовами самоорганізації цього простору визначено складність, цілісність, не лінійність, дисипативність [Там само]. Одиницею ж мікросинтаксису визнано *синтаксичну конструкцію* – двостороннє когнітивно-семіотичне утворення, яке інкорпорує позначувальне (синтаксичну форму) й позначуване (значення). У своєму дослідженні А.В. Стрільчук доходить висновку, що в ролі синтаксичної конструкції можуть виступати словосполучення, мінімальні за своїм складом прості речення, комбіновані конструкції на зразок складних речень із різними видами синтаксичного зв'язку, речення з дієприкметниковими зворотами тощо. Формування синтаксичних конструкцій поетичного тексту здійснюється в три етапи: *перцепція* і *концептуалізація*, у ході яких формується *позначуване*, і *семіотизація*, під час якої значення

семіотично репрезентується у формі синтаксичної конструкції поетичного тексту [34, 84].

Попри те, що підвалини синтезованого вивчення поетичного тексту були закладені ще традиційними лінгвістичними школами, які досліджували його крізь призму граматичних структур і категорій, мовознавство й дотепер не має досвіду інтегративного опису синтаксичного простору в різножанрових віршованих текстах сучасної американської поезії.

У контексті нашого дослідження **синтаксичний простір** поетичного тексту – це когнітивно-семантичний конструкт, що інкорпорує види і типи синтаксичних зв'язків. В основу такого бачення покладено припущення, що вивчення видів і типів, способів і засобів аранжування синтаксичного простору американських поетичних текстів уможливить пояснення жанрової своєрідності в лінгвістичному ключі.

Когнітивно-синтаксичний аналіз допоможе виявити різні види й типи синтаксичних зв'язків. Під **видом** синтаксичного зв'язку розуміємо формальне вираження зв'язку між синтаксичними конструкціями (номінативними, дієслівними, герундіальними тощо), яке позначено у поетичному тексті різними сполучниками. **Тип** синтаксичного зв'язку тлумачимо як когезійну модель, на який ґрунтуються синтаксичні конструкції в текстах різних жанрів американської поезії.

У сучасних лінгвістичних працях спостережено розбіжності щодо тлумачення понять “речення”, “висловлення”, “синтаксична конструкція”. Ми трактуємо речення як багатоаспектну синтаксичну одиницю, що виражає певну думку, має інтонаційну та смислову завершеність і слугує для спілкування. Виділення його ґрунтується на ознаках, які репрезентують його структурно-семантичну єдність, а саме: самотійність функціонування, предикативність, інтонаційна оформленість та смислова завершеність, граматична організованість. Утворюючи речення, слова й словосполучення об'єднуються синтаксичними відношеннями й виражають думку, тобто якесь повідомлення про предмети і явища дійсності. У реченні виражається

ставлення мовця до фактів дійсності з погляду ствердження, заперечення, непевності, вірогідності, невірогідності. За будовою речення бувають прості й складні, за емоційним забарвленням – окличні й неокличні, за метою висловлювання – розповідні, питальні й спонукальні, за наявністю головних членів прості речення поділяють на односкладні й двоскладні, за наявністю другорядних членів – на поширені й непоширені, за наявністю ускладнювальних компонентів – на ускладнені й неускладнені, за наявністю чи відсутністю необхідних членів речення – на повні й неповні. Речення є одиницею мови [8, 395].

На відміну від речення висловлення є одиницею мовлення; конкретною реалізацією речення в ситуації мовлення [32, 62]. Висловлення є формою вираження думок і знання, воно має певний зміст і, відповідно, може бути істинним або хибним. Це форма мислення, за допомогою якої дещо стверджується чи заперечується про клас емпіричних або абстрактних об'єктів, виявляється відношення між об'єктами думок, фіксується наявність чи відсутність властивостей у класу предметів або елементів певного класу. Формою мовної реалізації висловлення є речення, але не кожне речення є висловленням (наприклад, оголошення, обіцянки, вибачення, клятви, поради тощо) [33, 40].

Межі речення й висловлення можуть не збігатися. Одна граматична структура може членуватися на окремі повідомлення. Таке явище називається парцеляцією. Висловлення може й не мати форми речення, що має місце в діалогічних репліках, коли вони складаються лише з вигуків і є ситуативно мотивованими і закріпленими [8, 90].

У традиційному мовознавстві синтаксична конструкція – це всяка синтаксична побудова (імперативна, номінативна, дієслівна тощо). У термінах ж конструкційної граматики під синтаксичною конструкцією розуміють єдність форми та значення, функції [43]. Відтак **синтаксичний простір** є системою взаємодії різних синтаксичних конструкцій, об'єднаних різними способами і

засобами вираження синтаксичних зв'язків і характеру відношень між ними.

Вивчення тих чи тих граматичних явищ у когнітивному аранжуванні неможливе без семантики, а розгляд семантики – без звернення до світу та знань людини, а також до таких феноменів, як мислення, сприйняття, увага, пам'ять, адже “те, що можна сказати, обмежує і організує те, що можна мислити” [7, 111].

Розглянемо особливості синтаксичного оформлення лише декількох фрагментів віршів, що належать до американської поезії блюзу та джазу.

В американській поезії блюзу синтаксичні конструкції, що місять протиставний вид зв'язку, імплікують концепти ТЕРПИМІСТЬ, ЦІЛЕСПРЯМОВАНІСТЬ, НАТХНЕННЯ, ПРОТИСТОЯННЯ тощо. Проаналізуємо засоби аранжування синтаксичної конструкції, що містить концепт ЦІЛЕСПРЯМОВАНІСТЬ, у фрагменті вірша Л. Хьюза “Mother to Son” (Hughes SP, 187):

*Well, son, I'll tell you:
Life for me ain't been no crystal stair.
It's had tacks in it,
And splinters,
And boards torn up,
And places with no carpet on the floor –
Bare.
But all the time
I've been a-climbin' on,
And reachin' landin's,
And turnin' corners,
And sometimes goin' in the dark
Where there ain't been no light.*

У наведеному вірші синтаксичний простір “*It's had tacks in it, / And splinters, / And boards torn up, / And places with no carpet on the floor – / Bare. / **But** all the time / I've been a-climbin' on, / And reachin' landin's, / And turnin' corners, / And sometimes goin' in the dark / Where there ain't been no light.*” побудовано на основі простого і складнопідрядного

речень із протиставним видом зв'язку (but). Сполучник but, який в англійській граматиці є протиставним із значенням “але”, “проте”, набуває у поетичному фрагменті семантику “все ж таки”, “тим паче”. Складнопідрядне речення розірвано на дві частини шляхом лінгвостилістичного засобу парцеляції. Така операція здійснена для посилення впливу змісту тексту на свідомість читача, а саме: акцентування поета на тяжкій долі афро-американського етносу. У прикладі, що розглядається, наявна конвергенція різних стилістичних прийомів і засобів. Так, алітерація (*tacks, splinters, boards, places, Bare, But*) та анафора (*And splinters,/ And boards torn up,/ And places with no carpet on the floor*) сприяють утворенню когезійної моделі *гліссандо* (від іт. *glissando*, фр. *glisser* – ковзати, сковзати, линути, плисти), яка передбачає плавний перехід від одного звуку до іншого, що надає твору колористичного ефекту. Термін “гліссандо” ввела в обіг сучасної лінгвопоетики Н.В. Воробей на основі комплексного аналізу ритміко-синтаксичної організації афро-американських віршованих текстів [10, 126]. У наведеному поетичному фрагменті тип синтаксичного зв'язку “гліссандо” характеризується зв'язністю синтаксичних конструкцій, досягнутою за допомогою копулятивного й протиставного зв'язків у поєднанні зі сполучниковим анафоричним повтором і націленою на створення ефекту поступової напруги (стилістичний прийом градації), яку підсилює відокремлений додаток (*Bare*) та парцельована структура з протиставним сполучником *But*. В англійській фонетиці приголосний *b* вибуховий, дзвінкий. Його повтор у сусідніх словах створює ефект очуднення шляхом акцентування двох номінативних одиниць у перерваному висловленні. Парцеляція й анжамбеман зумовлюють паузу під час читання; вона допомагає читачеві досягнути зміст повідомлення, дійти розуміння того, що темношкірий етнос змальовано як знедолений (це передає ключова одиниця *Bare* ‘голий, пустий’), але в якого є сили для подальшої боротьби (*But*). Протиставний сполучник *But* вжито на початку поетичного рядка і речення для акцентування, на наш погляд, такого смислу: *темношкіра людина живе у злиднях, але це лише спонукає її до боротьбу за своє місце в американському суспільстві.*

Номінативні одиниці *Bare, But* у наведеному фрагменті вірша найсильніші за впливом на читача й за фонетичними характеристиками, значить, ключові, а тому виділені графічно, фонетично й синтаксично. Спосіб синтаксичного аранжування цього фрагменту визначаємо як лінійний, оскільки для проаналізованого прикладу характерна плавність та наявність синкретичних зв'язків.

Тексти ж американської поезії джазу великі за обсягом та характеризуються відсутністю пунктуації, що викликає труднощі у виокремленні синтаксичних одиниць, тому у статті наведемо лише фрагмент одного з них: W. Watling. *A Plea for Workmen's Compensation* (JPA, 230):

may be
charlie mingus has it
and children are born
with deep eyes
and grow up
and die
knowing nothing
feeling little
but pain
and it continues
all go their ways
all ways the same
without change
birth
death
and in between
little but
deep wondering eyes
and pain

У цьому фрагменті двічі вжито протиставний сполучник *but*, який виконує дві різні функції. У першій його частині сполучник *but* відокремлюється від синтаксичної конструкції шляхом графічного стилістичного прийому екстраінтервалізації як домінантного поетичного прийому в поезії джазу (*extra spacing* – зайвий пропуск між словами у тексті), що імплікує довгу паузу, тишу, спокій у свідомості читача і

служує вирівнюванню дихання між фразами, а також анжамбеману, який акцентує увагу читача на лексичній одиниці pain ‘біль’. Якщо анафоричний повтор копулятивного сполучника and задає розмірний, плинний ритм тексту, то анжамбеман та екстраінтервалізація протиставного сполучника руйнують його, створюючи ефект імпровізації ритмів у текстах поезії джазу загалом. Уживання сполучника but наприкінці фрагменту “*and in between / little **but** / deep wondering eyes / and pain*” має більш м’який характер. Спосіб синтаксичного аранжування цього фрагмента кваліфікуємо як просторово-лінійний, увиразнений комбінацією графічних та синтаксичних засобів виділення одиниць у тексті.

Така інтерпретація уривків із американської поезії блюзу та джазу, що містять протиставні сполучники, виявила різні їх функції у синтаксичному оформленні віршів.

Висновки. Аналітичний огляд наукових розвідок із проблеми організації синтаксичного простору поетичних текстів та аналіз двох фрагментів із поезій блюзу й джазу дали підстави до таких висновків: 1) сучасній лінгвістичній науковій парадигмі бракує інтегративного опису синтаксичного простору в аспекті його формування у різножанрових віршованих текстах сучасної американської поезії; 2) синтаксичний простір поетичних текстів постає когнітивно-семантичним конструктом, що інкорпорує принципи, способи та засоби аранжування різних видів синтаксичних конструкцій у віршованих текстах; 3) способами аранжування синтаксичного простору поетичного тексту є стилістичні прийоми парцеляції, анжабеману, анафоричного повтору та градації, а засобами – типи й види синтаксичних зв’язків, виражені протиставними, копулятивними, причиново-наслідковими сполучниками, а також асиндетоном; 4) види й типи синтаксичних зв’язків у текстах американської поезії є критерієм для розмежування різних жанрів поетичного мовлення.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні особливостей аранжування синтаксичного простору поетичних текстів модернізму і постмодернізму шляхом виявлення спільних і відмінних видів і типів синтаксичних зв’язків.

Література

1. Адмони В.Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / В.Г. Адмони. – Л. : Наука, 1988. – 240 с.
2. Алфьорова Н.С. Функціонування питальних речень у сучасних американських поетичних текстах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Н.С. Алфьорова. – Херсон, 2012. – 21 с.
3. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык / И.В. Арнольд. – М. : Флинта, Наука, 2002. – 384 с.
4. Белоусов К.И. Синергетика текста: От структуры к форме / К.И. Белоусов. – М. : КД “ЛИБРОКОМ”, 2008. – 248 с.
5. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгво-когнітивний аспект : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Лариса Іванівна Белехова. – К., 2002. – 516 с.
6. Болдырева Э.Т. Языковое наполнение структуры русского и английского текстов в лингвосинергетическом аспекте [Текст] / Э.Т. Болдырева // Вестник Оренбургского государственного университета, 2007. – № 11. – С. 89 – 94.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
8. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / под. ред. В.Н. Ярцевой. – М. : Научное изд-во “Большая Российская энциклопедия”, 1998. – 685 с.
9. Буданов В.Г. Методология и принципы синергетики / В.Г. Будагов // Філософія освіти. – 2006. – № 1 (3). – С. 143 – 173.
10. Воробей Н.В. Етнокультурна картина світу: лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Надія Володимирівна Воробей. – Херсон, 2011. – 260 с.
11. Гаспаров Б.М. Поэтический язык Пушкина как факт истории русского литературного языка / Б.М. Гаспаров. – СПб. : Гуманитарное агенство “Академический проект”, 1999. – 401 с.
12. Гаспаров М.Л. Избранные труды / М.Л. Гаспаров. – М. : Языки славянской культуры, 2012. – Т. 4 : Лингвистика стиха. Анализы и интерпретации. – 720 с.
13. Герман И.А. Лингвосинергетика : монография / И.А. Герман. – Барнаул : Изд-во Алтайской академии экономики и права, 2000. – 168 с.
14. Горчак Т.Ю. Словесний образ-символ в американській поезії ХХ століття: когнітивно-семіотичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Тетяна Юріївна Горчак. – К., 2008. – 213 с.
15. Гулідова І.С. Паремійний простір американської поезії ХХ століття: лінгвокогнітивний і прагмалінгвістичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / І.С. Гулідова ; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2008. – 20 с.
16. Жирмунский В.М. Теория стиха / В.М. Жирмунский. – Л. : ЛГУ, 1975. – 664 с.

17. Заболотська О.В. Імперативні синтаксичні конструкції в англомовному поетичному дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / О.В. Заболотська. – Херсон, 2012. – 20 с.
18. Корбут А.Ю. Текстосимметрика : монографія / А.Ю. Корбут. – Иркутск : Иркут. гос. пед. ун-т, 2004. – 200 с.
19. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М. : МГУ, 1996. – 245 с.
20. Кухаренко В.А. Интерпретация текста / В.А. Кухаренко. – Л. : Просвещение, 1979. – 327 с.
21. Лотман Ю.М. Структура художественного текста / Ю.М. Лотман // Об искусстве. – СПб. : "Искусство – СПб", 1998. – С. 14 – 285.
22. Маляренко І.О. Етнореалії в австралійських поетичних текстах: лінгвокультурний і лінгвокогнітивний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / І.О. Маляренко. – Херсон, 2012. – 20 с.
23. Маріна О.С. Контрастивні тропи і фігури в американській поезії модернізму: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Олена Сергіївна Маріна. – К., 2004. – 204 с.
24. Моисеева И.Ю. Синергетическая модель текстообразования : автореф. дисс. ... д-ра філол. наук : 10.02.19 – Теория языка / И.Ю. Моисеева. – Челябинск, 2007. – 38 с.
25. Москальчук Г.Г. Структура текста как синергетический процесс / Г.Г. Москальчук. – 2-е изд. – М. : Едиториал УРСС, 2010. – 296 с. – (Синергетика в гуманитарных науках).
26. Москвин В.П. Теоретические основы стиховедения : монографія / В.П. Москвин. – М. : Книжный дом "Либроком", 2009. – 323 с.
27. Мукаржовский Я. Исследования по эстетике и теории искусства / Я. Мукаржовский. – М. : Искусство, 1994. – 606 с.
28. Неборсина Н.П. Синтаксис стихотворной речи как предмет лингво-поэтического исследования (на материале английской и американской поэзии XVI – XX вв.) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04 / Наталья Павловна Неборсина ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 1997. – 356 с.
29. Пихтовникова Л.С. Лингвосинергетика: основы и очерк направлений / Л.С. Пихтовникова. – Х. : Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина, 2012. – 179 с.
30. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові : монографія / А.М. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 293 с.
31. Проценко О.О. Імплікативний простір американської поезії ХХ століття: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / О.О. Проценко. – Х., 2010. – 20 с.
32. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
33. Рузавин Г.И. Логика и аргументация / Г.И. Рузавин. – М. : Изд. объедин. "ЮНИТИ", 1997. – 351 с.
34. Стрільчук А.В. Синтаксична організація текстів сучасної американської поезії: когнітивно-семіотичний та синергетичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Антоніна Вікторівна Стрільчук. – К., 2008. – 242 с.

35. Тимофеев Л.И. Очерки теории и истории русского стиха : монография / Л.И. Тимофеев. – М. : ГИХЛ, 1958. – 417 с.
36. Тодоров Ц. Поэтика [Электронный ресурс] / Ц. Тодоров // Структурализм: “за” и “против” (Сб. статей). – М. : Изд. “Прогресс”, 1975. – Режим доступа : http://zar-literature.ucoz.ru/magistratura/todorov_c-poehtika.pdf.
37. Томашевский Б.В. Стилистика / Б.В. Томашевский. – 2-е изд., испр. и доп. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1983. – 288 с.
38. Тынянов Ю.Н. Литературная эволюция. Избранные труды / Ю.Н. Тынянов. – М. : Аграф, 2002. – 496 с.
39. Черемисина Н.В. О гармонии композиции художественного целого (Трагедия Пушкина “Моцарт и Сальери”) / Н.В. Черемисина // Язык и композиция художественного текста. – М., 1983. – С. 7 – 33.
40. Шевельова-Гаркуша Н.В. Ритміко-синтаксична організація віршованого мовлення: лінгвостилістичний та лінгвосинергетичний аспекти (на матеріалі американських поетичних текстів XX – XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 “Германські мови” / Н.В. Шевельова-Гаркуша. – Херсон, 2013. – 20 с.
41. Шкловский В.Б. Избранное : в 2-х т. / В.Б. Шкловский. – М. : Художественная литература, 1983. – Т. 1 : Повести о прозе. Размышления и разборы. – 642 с.
42. Якобсон Р. Работы по поэтике : переводы / Р. Якобсон ; сост. и общ. ред. М.Л. Гаспарова. – М. : Прогресс, 1987. – 464 с. – (Языковеды мира).
43. Goldberg A.E. Constructions: a new theoretical approach to language [Электронный ресурс] / A.E. Goldberg // Trends in Cognitive Sciences. – May 2003. – Vol. 5. – № 3. – Режим доступа : <http://www.princeton.edu/~paideia/Old%20Documents/goldberg-tics.pdf>.
44. Lakoff G. Johnson M. Philosophy in the Flesh : the Embodied Mind & its Challenge to Western Thought / G. Lakoff, M. Johnson. – New York : Basic Books, 1999. – 640 p.
45. Langacker R. The Foundations of Cognitive Grammar: Volume I : Theoretical Prerequisites / R. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1999. – 540 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

- Hughes – Selected Poems of Langston Hughes. – [1st Vintage classics ed.]. – New York : Vintage Books, a division of Random House, Inc., 1990. – 297 p.
- JPA – The Jazz Poetry Anthology / [ed. by S. Feinstein, Y. Komunyakaa]. – Bloomington and Indianapolis : Indiana University Press, 1991. – 320 p.

Олимская Анастасия. Синтаксическое пространство американских поэтических текстов в когнитивном освещении. В статье систематизированы научные взгляды на синтаксическое пространство художественных текстов и обоснована необходимость

исследования синтаксического пространства американских стихотворных текстов в ракурсе лингвокогнитивного подхода. Он позволяет выявить средства синтаксической организации поэтических текстов, которые определяют жанровое своеобразие американской поэзии и отображают глубинные сдвиги в современном американском художественном мировидении.

Ключевые слова: синтаксическая конструкция, синтаксическое пространство, синтаксическая организация.

Olimpska Anastasia. Syntactic space of American poetic texts in a cognitive perspective. This article focuses on analytical overview of scientific views on syntactic arrangement of poetic texts. It is claimed that studying the syntactic space of the poetical texts in a cognitive perspective will ensure the explication of the ways and means of its formation and explanation of the factors that determine the genre peculiarities of the American poetry.

Keywords: syntactic construction, syntactic space, syntactic arrangement.

УДК 821.161.2:373.462

О-92

Леся ОХРИМЕНКО

**НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ
ДЛЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ПРАВОПИСНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

У статті розглянуто специфіку роботи на уроках української мови з навчальним матеріалом, дібраним для формування правописних умінь і навичок молодших школярів. Показано, що складовою частиною цієї роботи є використання різних видів текстових вправ розвивального і виховного характеру.

***Ключові слова:** навчальний матеріал, початкова школа, правописні уміння, правописні навички, текст, українська мова, урок, учні.*

Постановка проблеми. Проблема грамотності учнів завжди перебувала в центрі уваги, педагогів, методистів і вчителів початкової загальноосвітньої школи, покликаної навчати й виховувати дітей, формувати в них відповідальне ставлення до навчання, розвивати інтерес до нових знань.

Дослідження, проведене на базі початкових класів загальноосвітніх шкіл Самбірського району Львівської області, переконало, що не всі діти сьогодні належно опановують основи правопису (а дотримання його правил обов'язкове для всіх громадян країни [7, 12]) і досягають передбаченого програмою рівня грамотності [12]. Такий стан речей можна, як видається, пояснити деякими методичними прорахунками. Це підтверджують результати анкетування вчителів